

Ольга Лобода,
учитель-методист світової літератури
Хмельівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
Роменської районної ради Сумської області

КОМПАРАТИВІСТИКА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

У статті висвітлено особливості компаративного аналізу художніх творів на уроках світової літератури у процесі читання текстів-перекладів та текстів-оригіналів. На конкретних прикладах авторка пропонує методичний аспект компаративного вивчення програмових творів різних жанрів та тематики.

Ключові слова: компаративістика, текст-переклад, текст-оригінал.

Olha Loboda

Comparative Studies at Literature Lessons

The article has highlighted the peculiarities of the comparative analysis of literary works at World Literature lessons during the reading of the texts-translations and the texts-originals. On the basis of concrete examples the author has investigated the methodical aspect of comparative study of the literary works of different genres and topics suggested by the curriculum.

Key Words: comparative studies, text-translation, text-original.

Capre diem! - закликали древні. Лови мить! Мить щастя? на-солоди? пізнання? Кожну чи все-таки вирізнену? «Чи не будеш ти такий ласкавий по-думати над запитанням: що б робило твоє добро, коли б не існувало зла,» - запитує булгаківський Волад. Дійсно, неповторну миттевість можна збагнути, лише зіставляючи.

Життя - постійний вибір. Немовлям безпомилково вирізняємо матір, з натовпу обираємо кохану людину, місце, де затишно, справу, яка люба серцю. Порівнюємо

речі, поняття, навіть не задумуючись над цим. Так щомиті. В побуті, у коханні. Що вже говорити про літературу, та ще й у світовому контексті? На уроках ми підіймаємо такі пласти вічних надбань людства, що мимоволі перехоплює дух. Античність вражає величною простотою, чистотою і природністю почуттів. Середньовіччя героїчно-лицарськи проривається крізь гнітючі окуви церкви. Відродження дзвенить урочистою піснею людяності... Але диво-дивне! «У світі все тече, все змінюється», а сутність літератури вивищується понад часом. У який час книга не була б створена, щоразу йде розмова про Людину і для Людини. Десятки років викладаю, досліджую світову літературу і не втомлююся дивуватися, наскільки мої думки, очікування тотожні думкам тих, хто жив тисячу чи дві тисячі років тому. Скажімо, Діоген Синопський ходив серед білого дня зі свічкою в руках. Він шукав людину. Я також вдивляюся в обличчя сучасників (на вулицях, в метро, магазинах). На обличчях втома, безнадія, самотність. Дайте свічку. Хочу бачити щасливу людину!

Для чого ж тоді компаративістика - зіставлення? Просто з людської цікавості? Аж ніяк! Якщо говорити лише про уроки світової літератури, то це потреба, необхідність, обумовлена сутністю предмету і змістом завдань, які ставить життя. Щоразу маємо справу не з одним, а з двома творами: оригіналом і перекладом. Доводиться враховувати позицію як автора, так і перекладача.

«Перекладач у прозі раб, а в поезії-суперник», - зауважував Василь Жуковський. Справді, опрацьовуючи поезію, скажімо, Поля Верлена у різних перекладах, важко збагнути першооснову. Знання російської мови дає можливість сприймати твори Йосифа Бродського в оригіналі. Проте завжди користаюся нагодою, щоб співставити роботи різних перекладачів, відчутти насолоду від шліфування думки. Читаємо вірш Бродського в оригіналі, вслухаючись в чарівну музику поезії.

Йосиф Бродський

Ниоткуда с любовью, надцатого марта
дорогой, уважаемый, милая, но не важно
даже кто, ибо черт лица, говоря
откровенно, не вспомнить, уже не ваш, но
и ничей верный друг вас приветствует с одного
из пяти континентов, держащегося на ковбоях;
я любил тебя больше, чем ангелов и самого,
и поэтому дальше теперь от тебя, чем от них обох;
поздно ночью, в уснувшей долине, на самом дне,
в городке, занесенном снегом по ручку двери,
извиваясь ночью на простыне, -
как не сказано ниже по крайней мере -
я взбиваю подушку мычащим «ты»
за морями, которым конца и края,
в темноте всем телом твои черты,
как безумное зеркало повторяя.

Відбираючи властиві Бродському деталі вірша, працюючи над власним перекладом, учні відкривають двері творчої лабораторії поета. Переклади Івана Лучука і Оксани Забужко читаються вголос. Дослідження перекладів краще проводити в парах: кожен опрацьовує один із перекладів, Потім учні обговорюють спільне і відмінне, результати заносять у таблицю.

ПОРІВНЯННЯ ПЕРЕКЛАДІВ ІВАНА ЛУЧУКА та ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Йосиф Бродський	Іван Лучук	Оксана Забужко
«Ниоткуда с любовью, надцатого мартабря»	1. «нівідкіль з любов'ю»	1. «нізвідкіль із любов'ю» - «з» підсилює заперечення
	«надцятого» - точніше	2. стонадцятье»- сильніше виразніше підкреслено думку про втрату відліку часу
	«квітнепад» - барвисто, образно	«листомарт» - яскраво, до того ж різке, прохолодне слово
«Одного из пяти континентов держащегося на ковбоях»	«Одного із п'яти континентів, що пливе на трьох ковбоях» - втрачено натяк на кінних пастухів, які уособлювали Америку, виникає асоціація «на трьох китах»	«отого, що держиться на ковбоях» - точніше
«я любил тебя больше, чем ангелов и самого»		Категоричніше: «Я любив тебе дужче, ніж Бога»
«и потому дальше теперь от тебя, чем от них обох»	Чітка відповідність «І тому тепер я далі від тебе, ніж від мене оті обое» - у слові «оті» відчуженість	«тож нині ти куди далі від мене, ніж він» - насправді віддалився ліричний герой
«в городке, занесенным снегом по ручку двери»	«в містечку, по клямку засніженім щільно»	яскраво, образно «де будинки втопають усніг по віконні луки» - близько нам, образно
«В темноте всем телом твои черты, как безумное зеркало повторяя»	«в темноті всім тілом риси твої, як причине дзеркало відбиваю»	«Власним тілом, що дзеркалом без ума, повторюючи потемки риси твого»

«Якщо мистецтво чогось і навчає (і митця - передусім), то саме приватності людського існування,» - писав Йосиф Бродський. Певно, тому останній рядок вірша, на думку учнів, лишився неперевершеним. Поет забуває про традиції, вій проти простору і часу, йому не співати у замкненій клітці.

Школярам можна позаздрити, що в юному віці вони мають пагоду познайомитися з найкращими здобутками світового мистецтва, можуть суперничати в перекладах з відомими майстрами. Індивідуально пропоную порівняти поезію Йосифа Бродського з «Чорним квадратом» Казимира Малевича, адже вірші поета часто зводять до метафоричного квадрату. Всесвітньо відома картина стала сучасною іконою. Чим більше вдивляєшся в його пустоту, тим більше асоціацій виникає. Здається, «Чорний квадрат» увібрав у себе всі барви світу. В ньому абсурдність і скепсис, зневіра і надлом, іронія і виклик світові - все це властиве постмодерністській ліриці.

Залежно від мети уроку, порівнюємо:

- твори різних жанрів певної історичної доби,
- твори одного автора (різних жанрів, часів),
- твори одного жанру різних авторів,
- твори кількох авторів певного народу,
- твори зарубіжної та української літератур,
- твори одного автора в різних перекладах

Мета зрозуміла - знання. Сприйняття істин, тих самих, про які мовилось вище. Пізнати людину. Зрозуміти себе. Наша місія - подарувати дітям відчуття поступу віків, зорієнтувати їх у хаосі світоглядних позицій, допомогти сформувати себе, як особистість.

Пропонується широкий спектр порівняльних завдань, які сприяють:

- забезпеченню системи знань,
- чіткому визначенню місця твору в галереї світової літератури,
- орієнтуванню в царині мистецтва,
- усвідомленню місця рідної літератури,
- домінуванню наукового підходу,
- розвитку особистої думки учнів.

ПОРІВНЯННЯ ГЕРОЇВ. П'ятикласники порівнюють героїв, отримують перший досвід компаративного дослідження. Так у казці братів Грімм «Метелиця» формують читачку культуру, увагу до деталей, характеризуємо героїв на підставі їхніх вчинків. У казці втіленням добра і зла є пасербиця і вдовина донька. Порівнюючи вчинки героїнь, діти формують власний стиль поведінки. Враховуючи психологію дітей за віком, доцільно використати елементи гри. Учні по черзі виразно читають уривок казки, відзначають позитивну (негативну) рису героїні, винагороджуючи «сонцем» або «хмаркою», що символізують добро і зло. Характеристика обом героїням дана одним реченням на початку казки: «Одна з них, пасербиця, була вродлива і роботяща, а друга, рідна, погана і ледача».

Діти відшукують у тексті підтвердження цієї думці.

Пасербиця	Вдовина дочка
Порізала ниткою пальці	Вколола собі пальця, всунувши руку в густий терен
Лопатою повиягала весь хліб	«Тільки мені й охоти бруднитися біля тебе»
Дівчина струснула яблуню	«Ще якесь яблуко мені на голову впаде»
Збивала подушки так сильно	Навіть вставати вранці не захотіла
Вірно служила	Набридло старій
Вкрилася золотом	Вкрита смолою

Чітко визначивши вчинки кожного героя, діти легко формулюють власне ставлення.

ЗІСТАВЛЕННЯ БАЙОК. Вивчаючи тему «Світова байка», діти мають можливість зіставляти тексти (прозові і віршовані) різних авторів. На уроці в 6 класі (Тема уроку: Байки Езопа як скарбниця сюжетів для світової літератури) орієнтуємось на перспективне вивчення вічних тем і вічних образів, аналізуємо внесок байкарів у розвиток світової байки. Сюжети, спільні для творів різних країн, називають мандрівними. Багато з них беруть початок в глибині віків. Короткі прозові байки раба

Езопа стали взірцями для сотень послідовників. Неодмінно домогтися усвідомлення кожним учнем езопівської потреби в алегоричних висловлюваннях. Для творця байки як жанру вона була зброєю, знаряддям боротьби. Раджу дітям вчити напам'ять байки Езопа, адже вони - мініатюрні історії з людського життя. Діти визначають особливості байок давньогрецького поета, продовжуючи речення:

Байки Езопа попереджують...

- так часто буває в небезпеці: друзі, яким ми не довіряємо, рятують нас, а ті, на кого покладаємось, зраджують;

- при статках треба думати про майбутнє, тоді не бідуватимеш, коли зрадить доля;

- розум сильніший за мужність;

- не варто заходити в близькі стосунки з тими, хто завдає нам лиха;

- дужі іноді також потребують допомоги;

- можна досягти більше переконанням, ніж силою.

Учні на уроці узагальнюють спадщину Езопа - складають колективний твір-характеристику:

«Езоп - раб. Але його байки засвідчують незалежну людину. Поета хвилює нерівність між багатими та бідними. І хоч становище в суспільстві не дозволяє говорити відкрито, він не таїть своїх думок. Поет - розумний і розважливий чоловік. Він не стільки протестує, скільки стверджує існуючу несправедливість. «Езопова мова» натяків стала взірцевою для майбутніх авторів.»

Урок-компаративне дослідження байки проводиться для узагальнення, тематичного оцінювання знань. До уроку діти вибирають байки різних авторів з однаковою назвою «Вовк і Ягня». Учень від кожної групи подає стислий звіт про автора.

ФЕДР - колишній грецький раб з Македонії. За байки його переслідували. І не дивно. Римський поет I століття н.е. більше уваги приділяв моралі, менше - оповіді. Байкар опрацював байку «Вовк і Ягня». Засудив соціальну нерівність, прославив мудрість простої людини. На відміну від Езопа, Федр писав віршами. За словами поета:

Подвійна користь: викликає сміх

І жити вчить порадами розумними.

У Езопа мораль визначена реченням: « Байка доводить, що навіть справедливий захист не має сили для тих, хто заповзвся чинити кривду».

БАБРІЙ - давньогрецький поет-байкар II століття н.е. Сюжетам Езопа надав віршованої форми. Байки Бабрія вишукані, створювались здебільшого для розваги. У них менше повчання, відсутні викривальні мотиви. На думку Бабрія, краще терпіти, ніж боротися. Байкар відстоював інтереси панівних класів. Йому приписують вислів: «Кожній людині визначено свій шлях».

ЛАФОНТЕН - французький поет-сатирик, спирався на народну мудрість і фольклор. Не дивно, що в його байці відчутний вплив Езопа і сучасні мотиви Від бідняка до короля - вся Франція пізнається в мініатюрах сатирика.

ІВАН КРИЛОВ - російський байкар 19 століття. Писав твори і на сюжети байок Езопа, сповнюючи їх національним звучанням. Кривда і деспотизм Росії викликала обурення передових людей. Байки Крилова - це високохудожні твори з яскравими героями. Вони мають демократичний характер, вирізняються авторським ставленням до героїв, влучною мовою.

Працюючи над порівнянням байок, учні спочатку знаходять відмінності у вербальному оформленні, записують в робочі зошити. Потім у групах проходить обговорення. Діти шукають відповіді на запитання:

1. Чим відрізняється твір байкаря від першооснови - байки Езопа?
2. Оцініть поведінку героїв.
3. Які епітети використовує автор для опису зовнішності, вчинків?
4. Де знаходиться мораль по відношенню до оповіді?

Після закінчення обговорення в групах учні колективно працюють над ланцюжком «Від Езопа до Крилова».

Езоп	Федр	Бабрій	Лафонтен	Крилов
Греція	Рим	Греція	Франція	Росія
VІст.до н.е.	I ст.	II ст.	XVIIст.	XIX ст.
Проза	Вірші	Вірші	Вірші	Вірші
Коротка алегорія	Перевага моралі	Цікавий сюжет	Панорама країни	Гостра сатира
Констатує зло	Засуджує нерівність	Розважає знать	Аналізує вади суспільства	Викриває деспотизм

ПОРІВНЯННЯ ТЕМИ ПРОМЕТЕЇЗМУ. Переваги компаративістики очевидні: учні сприймають нові знання на основі вже здобутих. Відбувається повторення, закріплення, утвердження. Досліджуючи тему прометеїзму в літературі античній, просвітницькій і сучасній, поглиблюємо знання міфічного образу Прометей, досліджуємо еволюцію його трактування від Есхїла до Ліни Костенко. Знайомлячи восьмикласників з трагедією Есхїла «Прометей закутий», нагадуємо, що в основу трилогії (469 р. до н.е.) покладено давньогрецький міф. Опрацьовуючи текст, відзначаємо вклад давньогрецького трагіка у розвиток образу титана Прометей. Герой Есхїла олюднений. У міфі «ні словом не озивався» гордий богоборець, а в трагедії «Прометей закутий», залишившись наодинці, Прометей нарікає на свою долю. Есхїл свідомо наближає почуття і думки бога до людини, щоб глибше засвідчити шану неохитності Прометей, Стародавні греки ставились презирливо до фізичних мук, а Есхїлова «формула трагічного мовчання» підкреслює мужність героя. Навіть відкриттям таємниці головному богу Прометей морально перемагає Зевса.

Тема прометеїзму в усі часи привертала до себе увагу. Кожна епоха по-своєму сприймає героя, доповнюючи а чи завершуючи сказане попередниками. Порівнюючи Прометей Гете і Байрона, діти отримують попереджувальні знання про Просвітництво і романтизм. У вірші «Прометей» німецький поет Йоганн Вольфганг Гете свого списа направив проти самого Зевса. Для просвітника інакше неможливо: жага справедливості і заклик до гармонії вимагає свого. «Тебе шанувати? Чому?» Поет захищає Прометей, наближаючи себе до Бога: «Я сиджу і формую людей на свій образ, поріддя, що подібне до мене, щоб мучитися, щоб радіти, щоб втішатися, щоб радіти, - і зневажати тебе, як я». Людина - «творець долі» - заперечує логіку смертного.

Прометей англійського поета Джорджа Гордона Байрона наділений рисами романтичного героя. В образі Прометей бачимо бунтівника зі смутком і «смертним болем». «Формула трагічного мовчання» втілюється у «неба кам'яне мовчання», Найтяжчою з кар для поета є безсмертя, тому що безмежна «твердь небесна»: не пробитися крізь неї, не докричатися. Байрону близькі «міць духу гордого», «огнистий символ долі» - вони доповнюють характеристику образу Прометей.

Самостійно учні опрацьовують трагедію Есхїла «Прометей закутий» та поему Тараса Шевченка «Кавказ», знаходячи в текстах спільні риси героя.

	Прометей Есхіла	Прометей Шевченка
Нелюдські мордування героя	В далекій скіфській пустелі, прикутий до скелі	Через 30000 років на Кавказі, де Прометея терзав орел
Приреченість на довгі муки	«Мені присудили муку терпіти тисячі років, Вічну вічність»	«Споконвіку Прометея там орел карає»
Незламність тираноборця	«Убити мене все ж не зможуть»	«Та не вип'є живущої крові»
Гуманізм Прометея	Іо: «На благо ти явився людству»	«Борітеся - поборете вам бог помагає»

Як бачимо, Есхіл увічніює образ бога-гуманіста, а колишній кріпак Тарас Шевченко акцентує на його рисах страждальця і тираноборця. Прометей Шевченка став не лише символом протиборства деспотії, а й символом неприйняття історичного зла.

Образ Прометея походить крізь віки, долинаючи до двадцять першого. Велич Прометея підкреслює Ліна Костенко, геніальна поетка українського народу. Вона створює космічний пейзаж: величні події вимагають яскравих образів:

Вітри гули віолончеллю, писали
пальми акварель.
Я вчора бачила ту скелю, де був
прикутий Прометей.

У вірші Ліни Костенко вітри єднають далекі часи з сьогоднішнім. Чи під силу нам поставити власне «я» біля скелі страждань міфічного героя? Не завадило б бодай думкою побувати «в країні древньої Колхіди», «в країні гордій і гористій», де «берегів амфітеатри, і море міниться од барв». Лірична героїня вирішує важливе питання (певно, за ним вона вирушила у неблизьку дорогу).

О Прометею! Варто ?!
- ВАРТО! -

Так він сказав мені з-за хмар

Скільки б не було написано трактатів на тему «Бути чи не бути? Варто чи не варто?», - кожному прийдеться рано чи пізно шукати свою відповідь на ці питання. Та якщо міфи і трагедії Есхілом покриті пилом історії, то слово Ліни Костенко має вагу неспростованого присуду. Якщо ж літературний герой стає всюдисущим, сучасним, він вивищується над самим поняттям вічності.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЙ. Поезію потрібно читати і слухати. Та буває: втрачаємо здатність відривати з цікавістю і захопленням погляд від земних буденних турбот. І падають нам просто під ноги непочуті слова пророків, що сиплються зорепадом метафор. Вірш «Мені здається, я не знаю...» Тарас Шевченко присвятив російському поету Михайлу Лермонтову. Геніальні представники двох братніх народів були пригнічені атмосферою задухи, загального страху заціпеніння. Дослідження життєвих шляхів учні проводять дома. На уроці зачитуються кращі роботи. Михайло Лермонтов і Тарас Шевченко народилися одного року, 1841. Один - дворянин, другий - кріпак, та в обох невблаганна смерть забрала спочатку матір, а потім і батька. В обох натури творчі і вразливі, унікальний талант, гострий розум. Не судилося їм зазнати щастя подружнього життя, продовжити свій родовід.

Поезія була їхньою дружиною, твори - улюбленими дітьми. Доля обдарувала чудодійним даром слова, художнім хистом. Нескореними були за життя, нескорені пішли у вічність. Вони закликали сучасників отямитися. Боролися з царизмом, перебували на засланні. Поети мали що сказати, і мали мужність це говорити. Їхні вірші з однаковою назвою «Пророк» - заклик до сучасників». На уроці учням пропонується завдання: аналізуючи вірші Тараса Шевченка «Пророк» і Михайла Лермонтова «Пророк», порівняти ставлення авторів до теми поета і поезії, визначити художні засоби, які використовують митці.

Автор	Михайло Лермонтов	Тарас Шевченко
Назва вірша	«Пророк»	«Пророк»
Герої	Поет і суспільство	Пророк (поет) і люди «лукаві»
Ставлення до поета	«В меня все ближние мои Бросали бешено камень»	«на стогнах каменем побили»
Мета митця	«Провозглашать я стал любви и правды чистые ученья»	«Свою любов благовістить, Святую правду возвістить»
Ставлення до пророка	«Как все презирают его»	«Роде лютий і жестокий»
Художні засоби Метафори	«И звезды слушают меня» «В очах людей читаю я Страницы злости и порока»	« Слова його лились, текли, і в серце падали глибоко» «Пожерли жертву»
Художні засоби Порівняння	«Как вечный судия» «Как птицы»	«Неначе праведних дітей» «Мов на звірей тих лютих»
Художні засоби Епітети	«вечный судия» «улыбкою самолюбивой»	«огнем невидимим» «кроткого пророка»
Художні засоби Інверсія	« С тех. пор, как вечный судия Мне дал всевиденье пророка, В очах людей читаю я...»	« Огнем невидимим пекли замерзлі душі»

ПОРІВНЯННЯ ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИХ ЕПОХ. Сприйняття мистецької доби осмислюємо через ставлення до людини. Добу Відродження можна порівняти з великим світоглядним зламом I століття нашої ери - з появою вчення Ісуса Христа. Порівняння італійського і українського Відродження проходить після вивчення теми. До підготовки залучаємо вчителя української літератури. Зачитуємо уривки творів представників доби італійського і українського Відродження.

КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІТАЛІЙСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Італійське Відродження Український Ренесанс

Представники

Петрарка, Боккаччо, Леонардо да Вінчі, Тиціан, Джотто, Мікеланджело, Мазаччо, Рафаель, Веронезе Лазар Баранович, Григорій Сковорода, Іван Величковський

Особливість доби

Гуманістичний світогляд, звернення до культурної спадщини античності Українське Відродження співпало з культурою бароко.

Основи гуманістичного світогляду

Іосиф Бродський	Іван Лучук	Оксана Забужко
« Нюоткуда с любовью, надцатого мартабря»	1. « нівідкіль з любов'ю»	1. «нізвідкіль із любов'ю» - «з» підсилює заперечення
	«надцятото» - точніше	2. стонадцятото- сильніше виразніше підкреслено думку про втрату відліку часу
	«квітнепад» - барвисто, образно	«листомарт» - яскраво, до того ж різке, прохолодне

ПОРІВНЯННЯ ЖИТТЯ МИСЛИТЕЛІВ. Тема уроку: Життєві пошуки Льва Толстого (10 клас).

Поглиблюємо знання про життя російського і українського письменників, обґрунтовуємо теми і проблематику творів. Щоб зрозуміти головні чинники, проблеми духовного життя героїв Льва Толстого, необхідно збагнути зміст філософсько-етичних і творчих пошуків письменника. Опрацювавши щоденники митця, спогади сучасників, звернемо увагу, що Лев Толстой канонізував образ Сковороди, чії вислови були введені до Книг заповідей...

Звертаємо увагу на спільне в житті українського і російського філософів.

Лев Толстой	Григорій Сковорода
Навчання в університеті. Різні захоплення, розчарування. Навчання не завершене	Навчання в Київській академії, двадцять років студентства. Навчання не завершене
Життя, наближене до народного. Звеличує простоту і природність мужицького світу	Відраза до придворного життя, неприйняття цивілізації
Спроби учительства, мандри	Учительство. Мандри
Замість нових романів пише трактати «Шлях життя», «У чому моя віра»	Відмовився від кар'єри, головний твір - «Притчі про головне, вічне»
Звертається до християнських заповідей	Епіграфами обирає постулати Біблії
Залишає дім і світ, який пригнічує	«Світ ловив мене, але не спіймав...»

Учні приходять до висновку, що Лев Толстой і Григорій Сковорода були людьми перехідних епох, життя обох - подвижництво.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ КРИТИЧНИХ СТАТЕЙ. На оглядовому уроці теми «Література першої половини ХХ століття» розглядається широке коло питань, зокрема основні концепції філософів Ф. Ніцше, З. Фройда, К. Маркса, А. Бергсона. Старшокласників цікавить світобачення мислителів. Вивчаючи літературу ХХ століття, неодноразово повертаємося до поглядів Ніцше, тому на вступному уроці варто проаналізувати оцінку спадщини філософа, зупинитись на передмові до книги «Так говорив Заратустра».

Фрідріх Ніцше умів шокувати. Він проголосив: «Бог помер», зауваживши: «Я не відкидаю ідеали, я лише надіваю в їх присутності рукавички». Німецький філософ кинув виклик посередності, прислухаємось до думок дослідників його життя і творчості.

Учень, який опрацював вдома статті Кіри Шахової і Авраама Новикова, знайомить з результатами свого дослідження.

ПОРІВНЯННЯ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ

Тема уроку: Пошуки синього птаха (за однойменною драмою-феєрією Моріса Метерлінка)

«Синій птах» Моріса Метерлінка - зразок символістської драми. Твір дає можливість вивчити особливості символістського твору і сприяє формуванню установки на щастя. Вивчаємо риси символістського твору, вчимося бути щасливими, знаходити сенс життя у реальному світі.

Після першого прочитання феєрії важливо знайти співвідношення реального і фантастичного.

Реальне	Фантастичне
Мітіль і Тільтіль - діти з бідної родини, їх дивує, що хтось може не бути голодним. Тістечка для дітей - рідкісна насолода. Мітіль: «Я одного разу їла тістечко»	За одну ніч герої здійснили річну подорож. Вони переносяться у часі і просторі з допомогою чарівної шапочки з алмазом.
Їхні три братики (П'єро, Робер і Жан) і чотири сестрички (Мадлен, П'єретта, Поліна, Рікетта) померли.	У Царстві Майбутнього діти зустріли брата, який ще колись мав народитися. З собою він ніс три хвороби.
Дідусь має дерев'яну ногу, а бабуся хворіє ревматизмом	З дітьми подорожують Душі Світла, Хліба, Цукру
У сусідки пані Берленго хвора внучка	На очах у дітей фея Берленго перетворюється на чарівну фею Бериліону
В лісі мирно пасуться свійські тварини	Дерева і звірі проводять раду, приймають рішення убити дітей
Собака Тіло і кішка Тілетта живуть у будинку лісоруба	Дітей супроводжують Тіло і Тілетта, які розмовляють, як люди
Символ щастя - горлицю - діти знайшли у своєму будинку	У Палаці ночі закриті химери: хвороби, війни, жахи

Бельгійський письменник поєднує реальне і фантастичне для втілення свого задуму - створення символістської драми. Учні приходять до висновку, що:

- символи рідше зустрічаються в реальному житті, зате фантастичний світ сповнений умовними знаками;

- кожен образ, та й назва твору, символізують певні поняття;
- стверджується неможливість пізнання світу;
- чутливі дитячі душі перебувають у пошуках світла, чистоти, істини;
- п'єса сповнена таємниць і містики.

Індивідуально діти отримують завдання:

1. Простежити за втіленням Біблійних мотивів у драмі Моріса Метерлінка. Порівняти картини «Сади Блаженства» з Нагорною проповіддю.

2. Дати відповідь на запитання: Що символізують голубка Гійома Аполлінера горличка Моріса Метерлінка (за каліграфією Гійома Аполлінера «Заріzana голубка водограй» і драмою Моріса Метерлінка «Синій птах»).

САПФО І ЛЮДМИЛА РОМЕН

Поезія Людмили Ромен такого високого гатунку, що сприймається не інакше, як у контексті світової лірики. Давньогрецьку поетесу Сапфо сучасники називали дивом і десятою музою, вважаючи, що в історії марно шукати жінку, котра б у поезії могла б витримати бодай приблизне порівняння із Сапфо. Аж ні. Я пізнаю в Людмилі Ромен пристрасну Сапфо.

Фіалкокучерява, чуттєва, з посмішкою ніжною - такою бачиться нам Сапфо з глибини двох з половиною тисячоліть. Поетеса з острова Лесбос розповіла про найкраще: як почуває себе душа, пізнавши кохання. «Жереб мені випав такий: серцем палким любити», - зізнається вона. Сапфо змальовує томління безодвітної любові, виходячи за межі буденності: «До богів подібний, мені здається, Той, хто біля тебе». У цих словах не просто чітко викладена формула античності: «Люди, як боги, і боги, як люди». Засновниця і господиня «дому Муз» при храмі Афродіти усвідомлює свої особисте безсмертя через Любов і спілкується з богинею, як з рівнею:

Здалеку мої ти благання чула,
Батьківський чертог кидала й до мене
На колісниці
Золотій летіла ти.

Що ж то за жінка така, що на поклик її мчить сама Афродіта? На репродукції помпейської фрески із зображенням Сапфо бачимо вродливу тендітну жінку. Виткі кучері обрамлюють обличчя давньогрецької красуні. Великі бездонні очі з під розлогих брів замріяно дивляться перед собою. Здається, осмислює нас, а насправді заглиблена в себе. Тонкі пальці тримають книгу. Мить натхнення, творчості, мрії.

Така ж осяйна і мрійлива Людмила Ромен! Золотисте сяюче волосся (провідник космічної енергії) важкими кучерями стікає по плечах. Ось ідеал жіночої краси. Такими бачити Сапфо хотіла знатних дівчат, слухачок Школи риторики:

Мов богиня була ти їй.
Як вона твої співи
Полюбила!
Та Селеною рожевоперстою
Між жінками лідійськими,
Як між зорями, нині
Вона сяє. (Сапфо «...І до нас із Сард...»)

Обличчя Людмили осяяне мерехтливим світлом - сяйвом душі. Ясний погляд із-під розкрилля темних брів, вуста звабливі, усмішка привітна - вона ось поруч, а насправді так далеко! Думки її спрямовані у вічність, яку поетка прагне розгадати:

Змітаю сніг з празим,
з прапам'яті - іржу.
Код таїни - скрижаль.
На віще слово Правди
в час апокаліпсису
свята потреба.

Людмила Ромен ностальгує за прадавніми часами, прагне відродження природних коренів. Так немовля згортається клубочком, неначе хоче в лоно матері вернутись. Адже там прихисток надійний і безпечний. Так в сні дорослі захисту шукають. Її слова звучать, неначе мантри, що створюють підґрунтя для здійснення духовних і матеріальних бажань. Лірична героїня Людмили Ромен відчуває себе «богинею золотою» поруч зі своїм «Золотим Чоловіком». Вона вбачає себе частиною природи, зізнається:

Приміряю на себе Сонця німб,
Дощем останнім обпечу Вас смерком.

Я - та, одна, із божевільних німф,
Що викреше Любов із Пісні смерті.

Близькість стародавніх людей до природи оживлювала її. Людмила Ромен також переконана, що все у природі відгукується на людські почуття та словесні їх вираження. Жінка усвідомлює, наскільки складний шлях відтворення власних витоків:

Я буду так довго до Тебе іти,
Так довго-предовго я ще не ходила...

Вона прагне пізнати і, пропустивши через любляче серце, донести істину до читача. Замовляння, молитви, чарування, та медитації Людмили Ромен настояні на знаннях пращових української культури і розумінні природи.

А що Сапфо? Та, для якої пракорені були такі ж природні, як нам «медові трави», «беріз весняний серпантин» і ті «дощі, які пасуться в тернах»? Кохала! Вірші Сапфо - то заклики до сонця, до кохання і життя. Оспівала спілкування між подругами, ревність і розлуку. Не дивно, що поетеса стала легендою за життя. Ще б пак! Так кохати, так дружити і так геніально це озвучити. Із далеких віків чуємо звернення до коханого.

Сапфо:

Той, хто біля тебе, щасливий, сівши,
Голосу твого ніжного бриніння
Слухає...

Хто не кохав, лиш той не зрозуміє, яку владу має голос жаданої людини. Він дзвенить над світом, Людмила Ромен відчуває його кожним атомом крові, кожною клітиною тіла:

«Пролле Ваш голос сріблотінь тепла:
Дні-стілники наповняться медами».

Вона сприймає голос коханого музикою, то «черемхи білого роялю ніжні звуки» і, мов найдорожчий скарб, прагне чути знову:

«Тож шепотить мені палкі слова.
Ваш голос! Боже, мов розрив-трава!»
«у кожній телефонній розмові
краду обертон -
насінину Вашого голосу
(хочу чути його щохвилини!)
довгими ночами вигріваю
і на ранок
висаджую у свої золоті мрії»
«прошелестить хоч вітром близько,
і вам душа всміхнеться дзвінко
голосом весни,
сонцеграєм».

А зустріч з любим - то неземне щастя. Про це читаємо у Сапфо:

«Тільки я побачу тебе - і слова
Мовить не можу».
А в Людмила Ромен:
Як поруч, близько Ви!
Аж терпне серце, терпнуть руки.
У морі буднів сих
піднять вітрило -
і до вас, л ю б и т ь .

Жінка в усі віки залишається жінкою. Хіба не вустами Сапфо говорить представниці двадцять першого століття:

Блідну і тремчу, обливаюсь потом,
Мов трава пожовкла, безсило никну;
От іще недовго - й, здається, має
Смерть надлетіти...»

Кожне слово Людмили Ромен - любов:

Без тебе жить -
Як дню не бачить сонця.
Без тебе жить, як і не жить.

Закохана людина захопленими очима сприймає довкілля. Сапфо помічає не лише «Яблунь квітучі віти», а й їхню тінь, і прибраний «барвистим цвітом щедро дуг зелений», і троянди, що «вкрили густо землю всю»... Людмила Ромен споглядає, як «вишневу купіль розлили сади», «квіткують сни фіалками у спориші», «святкує клен з черемхою весілля»... Здається, наша сучасниця застерігає бути обережним і не порушити гармонію природи. Вона ж благає:

Не грайтесь байдуже
Ані словом, ні вогнем.

Диво дивне! Дві такі відалені у часі жінки, такі однаково пристрасні любов'ю і потужні словом.

Сапфо порівнює нареченого з стрункою гілкою, з міфічним героєм. Наголошує при цьому:

Я ж кажу: найкраще є те на світі,
Що полюбив ти.

А для Людмили коханий - «пролісок», «мій князь», «молитва рання і вечірня». Її поезія, як і лірика Сапфо, близька до народної пісні, сповнена особливої теплоти і задушевності. Те ж обожнювання природного начала, любов до всього суцього, радість земного буття. Її кохання - то священнодійство. Лірична героїня веде себе так, як визначено давньою народною мудрістю: «Танцюй, ніби тебе ніхто не бачить, співай, ніби тебе ніхто не чує, кохай, ніби тобі не завдавали болю»:

Я далека й чужа.
Ви мене
навіть в сні не впустили.

Попри те, що кожна жінка прагне бути отією єдиною, все ж важливіше - самій кохати. І яким би не було болісним почуття, воно не допускає зчерствітіння душі, надає тілу краси божественної. Тому замовляннями звучать слова Людмили Ромен:

Хай цей біль не минає ніколи,
якщо він -
Вас любити!

Виконуючи різноманітні завдання з елементами компаративістики, учні вдосконалюють свої знання, думки і почуття. Разом ми вчимося знаходити істину, знаючи, що шлях до неї - порівняння, компаративістика.